

MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARNING BADIY-ESTETIK TARBIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Umarova Gulshod Abdujabbarovna

Guliston davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11004350>

Annotatsiya. Ta'lim-tarbiya sohasida ko'p qirrali texnologiyalarni rivojlantirish va uni yanada takomillashtirish, zamon talablari bilan uyg'unlashtirish asosida jahon andozalari va ko'nikmalari darajasiga chiqarish maqsadiga katta ahamiyat berib kelinmoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat olib borayotgan tarbiyachilar zimmasiga bola shaxsini sog'lom va yetuk, maktabga o'qishga va yozuvga tayyor darajada shakllantirib berishni talab etgan holda, bolalarni har tomonlama shakllantirish jarayonida ularning badiiy-estetik tarbiyasini rivojlantirishda turli xil metodikalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tarbiya, badiiy-estetik tarbiya, rivojlanish, metodika, munosabat.

METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. In the field of education, great importance is attached to the goal of developing multifaceted technologies and bringing them to the level of world standards and skills based on their further improvement and harmonization with the requirements of the time.

In the process of comprehensive formation of children, it is advisable to use various methods of developing the artistic and aesthetic education of children, which require the formation of a healthy and mature personality of the child, ready for school and writing.

Key words: Education, upbringing, artistic and aesthetic education, development, methodology, attitude.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКА

Аннотация. В сфере образования большое значение придается цели развития многогранных технологий и доведения их до уровня мировых стандартов и навыков на основе их дальнейшего совершенствования и гармонизации с требованиями времени.

В процессе всестороннего формирования детей целесообразно использовать различные методы развития художественно-эстетического воспитания детей, требующие формирования здоровой и зрелой личности ребенка, готовой к школе и письму.

Ключевые слова: Образование, воспитание, художественно-эстетическое воспитание, развитие, методика, отношение.

Ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish, uning mazmun-mohiyatini qayta ko'rib chiqish kontekstida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ko'p qirrali texnologiyalarni rivojlantirish sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik rivojlanishini metodik ta'minlash masalasiga alohida e'tibor qaratish lozim.

Maktabgacha ta'lim dasturini amalga oshirish shartlaridan biri ta'lim jarayonini tashkiliy-metodik ta'minlashdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik tarbiyasini rivojlantirish modelini amalga oshirish maktabgacha ta'lim muassasalarida uslubiy ishning maqsadli yo'nalishini o'zgartirishni o'z ichiga oladi:

1) har bir tarbiyachi-pedagogning individual ijodiy komponentini, uning faol shaxsiyatini hisobga olgan holda rivojlantirish va o‘z-o‘zini rivojlantirish;

2) tarbiyachi-pedagogning sifat jihatidan kompetensiyalari va kasbiy o‘zini o‘zi tashkil etishning paydo bo‘lishi.

Uslubiy ishning qadriyatlari ta‘lim maqsadlari bilan belgilanadi - tarbiyachi-pedagogni yangi ta‘lim texnologiyalarini o‘zlashtirish jarayonida o‘zini o‘zi tashkil etish, o‘zini o‘zi anglash va shaxsiy o‘zini o‘zi anglash sub’ekti sifatida tayyorlash. Maktabgacha ta‘limni boshqarish terminologiyasida "pedagogni qo‘llab-quvvatlash" va "tarbiyachi-pedagogni uslubiy ta‘minlash" tushunchalari paydo bo‘ldi.

Oilada bolaning ijtimoiylashuvi uchun sharoit yaratishni hisobga olgan holda, maktabgacha ta‘lim bugungi kunda "oila o‘rniga ta‘lim" yondashuvini "oila bilan ta‘lim" yondashuviga o‘zgartiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik rivojlanishi bo‘yicha ishlarning yaxlit tizimi maktabgacha ta‘lim muassasalari va oilalar o‘rtasidagi hamkorlikning uzoq muddatli rejalarini ishlab chiqishni o‘z ichiga oladi.

Oilaviy tarbiya sharoitida bolaning badiiy birgalikdagi ijodini tashkil etishda ota-onalar faoliyatining asosiy yo‘nalishlari.

Asosiy yo‘nalishlar	Ota-onalar faoliyati
Uyda badiiy-estetik tarbiyani rivojlantirish	oilaning turmush tarzi va badiiy didini aks yettiruvchi yestetik qulaylik va uyg‘unlik muhitini yaratish; uyning o‘ziga xos ko‘rinishi asosida bolaning ichki dunyosini shakllantirish uchun oilaviy hayotni yaratish
Bolada badiiy ijodni rivojlanishiga sharoit yaratish	bolaning ijodi uchun sharoit ajratish; badiiy vizual materiallar bilan ta‘minlash; badiiy ijod texnikasini o‘zlashtirishda ko‘nikma va malakalarni shakllantirish
Ekskursiyalar shashkil etish	madaniy merosni o‘rgatish va me‘moriy yodgorliklar bilan tanishtirish; bolaning me‘moriy ob’ektlar haqidagi tasavvurlarini shakllantirish
Muzey va ko‘rgazmalarda ishtirok etish	muzey eksponatlari bilan tanishish; estetik tuyg‘ularni tarbiyalash; badiiy tasvirlar bo‘yicha tasavvurni rivojlantirish
San‘at haqida suhbatlar tashkillashtirish	bola tomonidan dunyoni anglashda kitob grafikasidan badiiy va estetik qadriyat vositasi sifatida foydalanish; ob’ektlar va tasvirlarning vizual xususiyatlariga asoslangan bolaning badiiy va estetik rivojlanishini ta‘minlash; bilish jarayonida o‘z-o‘zini rivojlantirish tajribasini shakllantirish

San'at bo'yicha teleko'rsatuvlarni tomosha qilish	bolaning axloqiy ongiga ta'sir qiluvchi badiiy idrokni rivojlantirish; atrofdagi dunyoning go'zalligi haqidagi taassurotlarni rivojlantirish; san'atdagi go'zallarni payqash qobiliyatini rivojlantirish
Oilaviy tadbirlar	bolani oilaviy bayramlar va urf-odatlar madaniyati bilan tanishtirish; bolaga namuna bo'lib jamiyatda estetik va axloqiy xulq-atvor va me'yorlarni shakllantirish; jamiyatda bolaning axloqiy munosabatlarini shakllantirishga ta'sir qiluvchi odob-axloq qoidalari bilan tanishtirish
Tashqi ko'rinishni rivojlantirish	tashqi ko'rinish yelemntlari: kiyim-kechak va boshqalar orqali bolaning badiiy didini rivojlantirish.; yaxshi did qoidalarini o'zlashtirish jarayonida bolaning pokligini shakllantirish
Oilaviy bayramlar uchun otkritkalar tayyorlash	ijodiy faoliyatdan zavqlanish istagini rag'batlantirish; bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish
Oilaviy albom tashkil qilish	fotosuratlar va videolar asosida bolani oilaviy sulolalar bilan tanishtirish; barcha oila a'zolarining kasblari va mehnat yutuqlari bilan tanishish; bolaning genealogik xotirasini shakllantirish

“Badiiy-estetik rivojlanish”ni amalga oshirish bo'yicha maktabgacha ta'lim tashkilotlarining metodik ishlari tizimini takomillashtirish ma'lum bir ketma-ketlikda amalga oshiriladi: mavzuga oid badiiy-yestetik muhitni yaratish; zamonaviy pedagogik resurslar va didaktik vositalarning o'zgaruvchanligini ta'minlash; ta'lim jarayonida samarali shakl va metodlardan foydalanish.

Rivojlanayotgan badiiy-estetik muhitni yaratish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida badiiy-estetik muhitini tashkil etish uchun ma'lum talablar mavjud:

- 1) atrof-muhitning axborot mazmuni (ijodiy markazlarda bolalar faoliyatini oqilona tashkil etish);
- 2) atrof-muhitning o'zgaruvchanligi (mintaqaning ijtimoiy-madaniy, etnografik va milliy xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalar makonining estetik dizayni);
- 3) atrof-muhitning ko'p funktsionalligi ta'lim-tarbiya jarayonini loyihalashning kompleks tematik modeliga muvofiq ta'minlanadi [105; 125; 347].

Agar ekologik makon sharoit va tarbiyachi-pedagoglarga bog'liq bo'lsa, unda bu muhitda joylashgan bolaning "ichki" dunyosi pedagogik tahlilga mos kelmaydi - u shaxsning rivojlanishini boshqaradi, barcha ichki jarayonlarni belgilaydi, harakatlarni rag'batlantiradi va uning rivojlanishini ta'minlaydi.

Moddiy va jarayoniy-texnologik shart-sharoitlarni amalga oshirish maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy-estetik rivojlantirishning zamonaviy pedagogik resurslari va didaktik vositalarining o'zgaruvchanligi, tarbiyachi-pedagogning maktabgacha ta'lim muassasalarining

ijtimoiy-madaniy resurslariga e'tibor qaratishi va ulardan foydalanish imkoniyati bilan ta'minlanadi.

Pedagogik resurslar va didaktik vositalardan ta'lim jarayonida foydalanish zaruriy harakat bo'lib, maktabgacha ta'lim sifatini ta'minlovchi har bir tarbiyachi-pedagogning ijodiy tashabbuslarini rivojlantirishning yuqori darajasiga olib chiqishga imkon beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o'qitish jarayonida ta'limning tashkiliy shakllari ijtimoiy jihatdan shartli bo'lib, tarbiyachi-pedagog va bolaning ma'lum tartibda amalga oshiriladigan harakatlarining tashqi ifodasi bo'lib xizmat qiladi [202, 375-b].

O'quv faoliyatini boyitish, qiziqarli va rang-barang qilish uchun tarbiyachi-pedagog dasturiy materialni o'zlashtirish vazifalarini amalga oshirish uchun bolalarning badiiy va ijodiy faoliyatini tashkil etish shakllarini diqqat bilan tanlashi kerak [95; 101; 260].

I.A.Likova ta'kidlaganidek, tarbiyachi-pedagoglar oldida turgan asosiy vazifalardan biri o'qitishni tashkil etishning turli xil innovatsion shakllarini izlash va ular o'rtasida moslashuvchan aloqalarni o'rnatishdir [266].

Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik rivojlanishi jarayonini dasturiy va uslubiy ta'minlash tarbiyachi-pedagog va bolalar o'rtasidagi o'zaro bog'liq bo'lgan ketma-ket metodlar tizimi sifatida samarali o'qitish usullaridan foydalanishni talab qiladi, bu esa ehtiyojli-motivatsion soha va ongni rivojlantirishga yordam beradi. Ilmiy adabiyotlarda "metod" tarbiyachi-pedagog va bolaning birgalikdagi faoliyatiga asoslangan o'quv jarayonining "o'zagi" va qo'yilgan maqsad va yakuniy natija o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in sifatida qaraladi [343, 218-b]. Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik rivojlanishi jarayonining muvaffaqiyati tarbiyachi-pedagoglar tomonidan qo'yilgan muammolarni samarali hal qilish uchun qo'llaniladigan an'anaviy o'qitish metodlari guruhi bilan belgilanadi (2.3.2-jadval).

2.3.2-jadval

Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-yestetik rivojlanishida qo'llaniladigan an'anaviy o'qitish metodlari

Metodlar nomi	Metodlar muallifi	Metod mazmuni
Muammoli-dialogik metodlar	S.A.Dyakova, Ye.L.Melnikovva boshqalar	Bolaning yangi bilimlarini dialog shaklida rivojlantiruvchi vazifalar va savollar tizimi
Bilish faoliyatini tavsiflovchi metodlar	I.Ya.Lerner, M.N.Skatkin va boshqalar	Bolaning bilish va aqliy faoliyatini faollashtiradi, bu amaliy harakatlar bilan chambarchas bog'liq holda yuzaga keladi
Axborot almashinuvchi metodlar	Ye.Ya.Golant, N.M.Verzilin, Ye.I.Perovskiy va boshqalar	Passiv va faol idrok, bu bola faoliyatining barcha tomonlari tomonidan xizmat qiladi va shu bilan uning rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi
Maqsadli yondashuvga asoslangan metodlar	Yu.K.Babanskiy, V.V.Kraevskiy va boshqalar	Ob'ekt yaxlitligini va uning ichki birlik va muhitdan farqlanishini aniqlash uchun ko'rsatma bo'lib xizmat qiladi

Didaktik maqsad va vazifalarga qaratilgan metodlar	M.A.Danilov, B.P.Yesipov, G.I.Shukina va boshqalar	Axborotni rivojlantirish uchun turli xil variantlarni to'plang-bilimlarni izchil egallash uchun harakatlar va mashqlar (ko'nikmalarni shakllantirish, ijodiy faoliyat va boshqalar.)
Ijtimoiy-emotsional tarbiyaga qaratilgan metodlar	L.V.Kolomiychenko, A.F.Yafalyan va boshqalar	Bolalarda turli vaziyatlarda va birgalikdagi faoliyatda boshdan kechiradigan estetik his-tuyg'ularni shakllantiradi
Badiiy-estetik tarbiyani rivojlantiruvchi metodlar	A.G.Gogoberidze, A.M.Verbenes, T.S.Komarova, I.A.Likova va boshqalar	Turli xil ifoda vositalarining badiiy asarlarini "tomosha qilish" tajribasini boyitish asosida badiiy, nutq, musiqiy, teatr va tasviriy faoliyatda bolaning rivojlanishiga hissa qo'shadi

An'anaviy o'qitish metodlariga asoslanib, biz ularni maktabgacha yoshdagi bolalarning tasviriy san'atda badiiy-estetik rivojlanishi bilan bog'liq holda amalga oshirish xususiyatlarini ko'rsatamiz.

Reproduktiv metod tasviriy san'at bo'yicha eng qisqa vaqt ichida katta miqdordagi bilim va ko'nikmalarni ta'minlaydi, bu esa turli xil murakkablikdagi grafik mashqlarni qayta-qayta takrorlash tufayli bolaning bilimlarining mustahkamligiga ta'sir qiladi. Bu metod bolaning ijodiy faoliyatidan oldin bo'ladi, shuning uchun o'quv jarayonida tarbiyachi-pedagog reproduktiv metodni boshqa o'qitish metodlari (vizual, og'zaki va boshqalar) bilan birlashtirishi kerak. Bolaning rasm chizishdagi indikativ-tadqiqot faoliyati (tekshiruv asosida ob'ektni keyinchalik tasvirlash uchun uning xususiyatlari bilan tanishish) yaxlit tasvirni shakllantirishga yordam beradi va uni batafsil tasvirlash uchun keyingi amaliy harakatlarni amalga oshiradi.

Axborotli-retseptiv metod. Ushbu metodning mohiyati quyidagi xususiyatlarda namoyon bo'ladi: tarbiyachi-pedagog bilimlarni idrok etishni "tayyor" shaklda tashkil qiladi. Ob'yektlar va badiiy tasvirlar bilan tanishish jarayonida bolalar olingan bilimlarni idrok etadilar, tushunadilar va xotirasiga saqlaydilar, bu esa bolaning samarali ijodini boyitadi, tarbiyachi-pedagog esa barcha ma'lumot manbalaridan (vizuallik, so'z, harakatlar va boshqalar) foydalanadi. Axborotli-retseptiv o'qitish metodlari bolalarning rasm chizishda ijodkorligini rivojlantirish uchun samarali hisoblanadi (2.3.1-rasm).

Taqdim etilgan metodlar maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-estetik rivojlanishi metodlarining mazmunini to'ldiradi. Tarbiyachi-pedagogning maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy-estetik rivojlantirish metodlarini tanlash ta'lim-tarbiya maqsadlari, didaktik maqsadlari, tarbiyalanuvchilarning xususiyatlari, qobiliyatlari va imkoniyatlariga asoslanishi kerak.

REFERENCES

1. БУТЕНКО, 000000Н.В. ВОЗМОЖНОСТИ ПАРТИЦИПАТИВНОГО ПОДХОДА К ХУДОЖЕСТВЕННО- ЭСТЕТИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА [ТЕКСТ] / Н.В. БУТЕНКО // ИННОВАЦИОННЫЕ ТРЕНДЫ В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ : КОЛ. МОНОГР. / ПОД РЕД. ПРОФ. Е.Ю. НИКИТИНОЙ. - МОСКВА, 2013. - С. 27-55.

2. O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ILK VA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIGA QO‘YILADIGAN DAVLAT TALABLARI. – T., 2018.
3. Umarova, G. (2023). PREPARING STUDENTS OF PRESCHOOL EDUCATION TO DEVELOP THEIR ARTISTIC AND AESTHETIC ABILITIES ON THE BASIS OF ART EDUCATION IN CHILDREN. *Modern Science and Research*, 2(12), 229-232.
4. Umarova, G. (2023). ENHANCING METHODOLOGY FOR PREPARING PRESCHOOL STUDENTS FOR ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(12 Part 2), 49-52.
5. Umarova, G. A. (2022). FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF PRESCHOOL CHILDREN. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 552-558.
6. Ergashev, R. N., Umarova, G. A., Taylokova, G. M., Eshonkulova, M. K., & Urakboevna, Z. (2021). FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE LECTURERS. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(12).
7. Xudoyberdiyevich, R. B., & Abdurazzoqovna, S. A. (2023). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINF O ‘QITUVCHILARDA PEDAGOGIK MAXORATINI VIRTUAL TEXNOLOGIYALAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASI. *Ustozlar uchun*, 25(1), 191-198.
8. Nurqulova, G. (2023). PSYCHOLOGICAL CONDITIONS FOR STIMULATING COGNITIVE ACTIVITY IN SCHOOLCHILDREN OF YOUNGER AGE. *Modern Science and Research*, 2(12), 1262-1265.